

УДК 35:378.147

Т. О. АСТАПОВА

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто основні теоретико-методичні питання навчання іноземній мові державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування в комунікативному аспекті. Обґрунтовано використання новітніх принципів і прийомів порівняно з класичними підходами, виділено основні характеристики комунікативної методики викладання іноземних мов.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, державні службовці, місцеве самоврядування, методика викладання, іноземна мова, комунікативний підхід.

The article deals with the basic theoretical and methodological issues of teaching a foreign language to public servants and local self-government bodies officials in a communicative aspect. It is grounded the use of modern principles and techniques compared to the classical ones. It is pointed out the main characteristics of foreign languages communicative teaching.

Key words: professional skills improvement, public servants, local self-government, teaching method, a foreign language, communicative approach.

Питання підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування в Україні стоять дуже гостро. У сучасному мінливому світі, прагнучи швидких або поступових змін у демократичному українському суспільстві та беручи курс на інтеграцію у Світове співтовариство розвинених держав світу, органи влади повинні приділяти більшу увагу підготовці керівних кадрів. Стикаючись з цілою низкою вимог під час влаштування на роботу, практикуючи надання комплексних послуг населенню України, державні службовці мають бути високо кваліфікованими спеціалістами як у галузі управління, так і в галузі оволодіння іноземними мовами. Адже саме в них виникає повсякденна потреба у спілкуванні із зарубіжними колегами з метою обміну професійним досвідом, обговорення проблем державного та місцевого значення, підвищення ефективності діяльності керівного апарату. У цьому контексті роль викладача іноземної мови дуже підвищується, а вибір найбільш ефективної методики викладання стає, як ніколи, актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблематика вивчення іноземних мов державними службовцями та посадовими особами органів місцевого самоврядування висвітлена в спеціальній науковій літературі досить мало, проте проблемою комунікативно-когнітивного підходу в навчанні іноземної мови займалися досить багато методистів і лінгвістів. Сучасні модифікації комунікативного підходу до навчання іноземних мов одержали

найбільш послідовне теоретичне обґрунтування в лінгводидактичній комунікативно-когнітивній парадигмі (Г. Барабанова, І. Бім, Л. Босова, С. Шатілова, А. Джонс та ін.).

У теперішній час відбувається подальша теоретична розробка і практична реалізація когнітивно-комунікативно підходу до навчання професійноорієнтованої іноземної мови в моделях навчання різних видів мовленнєвої діяльності: читання (Г. Барабанова, Г. Губіна), аудіювання (О. Колеснікова, В. Яковлева), писемного мовлення (A.U. Chamot), усного мовлення (Л. Ананьєва, С. Дикарева). У процесі становлення перебуває й система часткових методичних принципів комунікативного підходу, так само як і трактування в рамках підходу загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів.

Останнім часом у вищих навчальних закладах відбувається інтенсифікація процесу навчання іноземних мов шляхом упровадження різноманітних технологій навчання, що забезпечує свободу вибору студентів та слухачів щодо форм і методів навчання. Великий потік інформації вимагає застосування таких методів навчання іноземних мов, які дозволяють у стислі строки надати слухачам досить ґрунтовних знань, забезпечити високий рівень опанування та закріплення матеріалу на практиці. Методи, що розвивалися протягом віків, мали фундаментальний вплив на моделювання процесу навчання і вивчення іноземних мов, проте відрізнялися між собою в принциповий спосіб. Однак ці методи найчастіше розвивалися окремо від контекстів їх використання. Метою даної статті є обґрунтування вибору саме комунікативної методики викладання іноземних мов державним службовцям та виділення її основних принципів та положень.

Мова є невід'ємною частиною цивілізації і культури кожного суспільства. У ній віддзеркалюються всі відмінності у способі бачення позамовної дійсності, а також норми і зразки збереження. Тому у процесі вивчення і навчання іноземних мов відбувається конфронтація однаково як мовних систем, так і культур, що репрезентуються різними цивілізаціями. Методика викладання англійської мови – це наука, яка постійно знаходиться в пошуку найбільш ефективного способу навчання людини мові. У сучасному світі англійська мова є мовою міжнародного спілкування, а існуючий попит на якісні послуги з навчання цієї мови вимагає стрімкого розвитку методики викладання англійської мови. Кожного року створюються нові підручники, розробляються нові методики викладання, проводяться чисельні дослідження для винайдення найкращого способу навчання мові. Спочатку всі способи навчання іноземних мов запозичувалися з програм, розроблених для навчання так званих “мертвим мовам” – латини і грецької мови, в рамках яких практично весь освітній процес зводився до читання і перекладу.

Саме такий метод, основи якого було закладено просвітителями ще в кінці XVIII ст., оформився до сер. XX ст. під назвою *граматико-перекладний метод*. Із сер. XX ст. до кін. 1970-х рр. застосовувався граматико-перекладний метод, метою якого було вивчити граматику, щоб через неї навчитися читати і розуміти тексти на іноземній мові. На заняттях, в основному, робили граматичні вправи і перекладали тексти на іноземну мову і навпаки. Пояснявали граматику найчастіше на рідній мові, виправляючи всі помилки.

Якщо студент не міг виправити свою помилку сам, викладач це робив за нього. Головним недоліком цієї методики є те, що студент так і не набуває навичок мовлення, а знання граматики швидко забувається без її повного розуміння та використання. Згідно з цим методом, оволодіння мовою є оволодіння граматикою та словником.

Попри деякі заслужені нарікання, цей метод володіє низкою переваг. По-перше, він дійсно дозволяє засвоювати граматику на дуже високому рівні. По-друге, цей метод добре підходить для людей із сильно розвиненим логічним мисленням, для яких природно сприймати мову саме як сукупність граматичних формул.

Основним недоліком є те, що метод створює ідеальні передумови для виникнення так званого мовного бар'єру, оскільки людина у процесі навчання перестає виражати себе і починає не говорити, а комбінувати слова за допомогою деяких правил. Такий спосіб вивчення іноземних мов панував до кінця 1950-х рр. і був практично єдиним, за допомогою якого навчали всіх. Необхідно відзначити, що всі геніальні і феноменально освічені перекладачі до останнього часу навчалися саме таким чином. Основоположником *свідомо-порівняльного методу* є академік Л. Щерба. Початкові положення свідомо-порівняльного методу ґрунтуються, перш за все, на припущенні, що мислення в усіх мовах є однаковим, але воно реалізується в різних мовах різними мовними засобами. Другим початковим положенням є проблема свідомого на противагу неусвідомлюваному. Основний принцип свідомо-порівняльного методу виражається через свідоме оволодіння мовою до несвідомого. Загальні принципи свідомо-порівняльного методу: осмислення правила, а не механічне вироблення навичку; усвідомлюване оволодіння мовою. Велику роль відіграє правильний розподіл вправ у часі, що запобігає інтерферуючому впливу рідної мови, знання, що засвоюються в результаті виконання власних дій, мотивація діяльності, створення проблемної ситуації і вирішення проблеми.

Методичні принципи свідомо-порівняльного методу (усвідомлення мовних явищ у порядку їх засвоєння та способів їх використання, зв'язок змісту з мовною формою, порівняльне вивчення мовних явищ, одночасний розвиток всіх видів мовної діяльності, розмежування активного і пасивного мовного матеріалу, навчання на аналізі помилок) направлені на свідоме оволодіння мовою.

Аудіолінгвальний метод. Цей метод вивчення іноземної мови був розроблений у 1940-х – 50-х рр. Джерела методу – біхевіоризм у психології та структуральна лінгвістика. Засновником цього методу є лінгвіст-структураліст Ч. Фріз і методист Р. Ладо. Його сутність полягає в такому: на першому етапі навчання учень багато разів повторює почуте слідом за викладачем або фонограмою. І лише починаючи з другого рівня, йому дозволяється говорити одну-дві фрази від себе, все інше складається з повторів. Разом з аудіолінгвальним методом з'явилися лінгафонні курси і лінгафонні класи. Заняття було як нудним, так і безперспективним, оскільки зворотний зв'язок практично був відсутній. Прихильники аудіолінгвального

методу вважали, що потрібно заучувати граматичні і фразеологічні структури мови шляхом багаторазового повторення їх в готових навчальних діалогах, і тоді в потрібний момент учень вживатиме їх автоматично. Проте досвід показує, що в реальній ситуації людина, як правило, не може своєчасно і влучно вжити колись запам'ятовану ним фразу або зворот.

Недоліками цього методу є такі: пасивна роль учня, мало уваги приділяється значенню, немає взаємодії і обговорення змісту. Для методу характерне нетерпиме відношення до помилок учнів, тоді як помилки є важливим етапом засвоєння. Найголовнішим недоліком аудіолінгвального методу є відсутність зворотного зв'язку з носієм мови, неможливість у повсякденному спілкуванні обходитися тільки завченими фразами і оборотами [2].

Метод свідомого оволодіння кодом. Метод виник у 1960-ті рр. Основоположник даного методу – американський лінгвіст Н. Хомський. На його думку, центральним об'єктом лінгвістики повинна стати здатність носія мови створювати граматично правильні послідовності мовлення і не створювати граматично неправильні. Граматика при цьому стає набором правил поведінки із символами абстрактної моделі, які лише на останньому етапі замінюються конкретними фонемами, морфемами, словами. Більш важливим вважається розуміння, а не копіювання структури. При поясненні граматики за основу беруть основні моделі речення. Опрацювання матеріалу відбувається за допомоги вправ, які націлюють учнів на самостійне створення речень.

Метод фізичної реакції. Основне правило цього методу стверджує: не можна зрозуміти те, що людина не пропустила через себе. Метод був розроблений Дж. Ашером, психологом з Каліфорнії. Згідно з даним методом, саме учень на перших стадіях навчання не говорить нічого. Спочатку він повинен отримати достатню кількість знань, які йдуть у пасив. Протягом перших двадцяти уроків учень постійно слухає іноземну мову, він щось читає, але не говорить при цьому жодного слова на мові, що вивчається. Потім, у процесі навчання настає період, коли він уже повинен реагувати на почуте або прочитане – але реагувати тільки дією. Починається все з вивчення слів, що означають фізичні рухи. Так, наприклад, коли вивчають слово “встати”, всі встають, “сісти” – сідають тощо. І тільки потім, коли учень накопичив досить багато інформації (спочатку слухав, потім рухався), він стає готовим до того, щоб почати говорити. Перевагою цього методу є те, що учень у процесі навчання відчуває себе досить комфортно. Необхідний ефект досягається тим, що всю отриману інформацію людина пропускає через себе.

Емоційно-смісловий метод. У джерел емоційно-сміслового методу вивчення іноземної мови знаходиться болгарський психіатр Лозанов, який працював з пацієнтами за власним методом психокорекції. Він створював так звані “групи за інтересами”, а вивчення іноземної мови було медичним інструментом. Напрацювання Лозанова активно використовуються в сучасному процесі навчання англійської мови.

Школа Китайгородської вже 25 років працює за методикою Лозанова, поєднаною з фундаментальним курсом, який може використовуватись і у

процесі навчання слухачів. Вона є модифікацією методу Лозанова з великим нахилом на граматику. Прихильники методу вважають, що за рахунок техніки релаксацій і спільної роботи в групі відбувається активізація можливостей людської психіки. Групі, що знаходиться у стані релаксації, показують діалоги на мові, що вивчається. Студенти їх слухають, багато разів повторюють, потім використовують все більш самостійно в запропонованих ситуаціях. Діалоги осмислюються кожним учнем, при цьому відбувається закріплення за ними ролей. Метод вимагає дуже високої технічної оснащеності учбового приміщення і хорошої підготовки викладача.

На даному етапі розвитку методики навчання англійської мови найбільше застосування знайшли *комунікативно орієнтовані концепції*. Серед них найбільшою популярністю користуються комунікативна, проектна, інтенсивна і діяльна методики [1].

Деякі слова про історію їх появи, розвитку та основні положення. Висунення іншомовної культури як мети навчання викликало появу питання про необхідність створення нової методичної системи, яка могла б забезпечити досягнення цієї мети найбільш ефективним і раціональним способом. Тоді колектив кафедри іноземних мов Липецького державного педагогічного інституту роками вів розробку принципів комунікативної методики. Логіка розробки комунікативної методики і привела до остаточного висунення іншомовної культури як мети навчання іноземних мов. А подібна система може бути побудована тільки на комунікативній основі. Крім того, як показала практика використання комунікативної методики, вона забезпечує не тільки засвоєння іноземної мови як засіб спілкування, але і розвиток усебічних якостей особистості учнів. Викладання іноземних мов, будучи складеною частиною загальної системи освіти, підкоряється основним тенденціям розвитку цієї системи. Найбільш очевидно це виражається в методах навчання.

В останні два десятиліття в освіті формується така тенденція, як *проектна*. Це поняття було сформульовано в контексті програми перебудови освіти, запропонованої в кінці 1970-х рр. Королівським коледжем мистецтв Великобританії. Воно тісно пов'язане з проектною культурою, яка виникла як результат об'єднання гуманітарно-художнього і науково-технічного напрямів у світі. Проектна культура є тією загальною формулою, в якій реалізується мистецтво планування, винаходу, творення, виконання і оформлення, і яка визначається як проектування. Опанувавши культуру проектування, людина, яка навчається, привчається творчо мислити, самостійно планувати свої дії, прогнозувати можливі варіанти, вирішення завдань, що стоять перед нею, реалізуючи при цьому засвоєні нею засоби і способи діяльності. Культура проектування входить зараз до багатьох сфер освітньої практики у вигляді проектних методів і проектних методик навчання. Проектний метод активно включається і в навчання іноземним мовам.

У сучасних умовах швидкого розвитку науки і техніки проблема переходу на інтенсивний шлях розвитку стоїть і розв'язується в усіх сферах суспільства і на всіх етапах формування фахівців. Також актуальна вона і для навчання

іноземних мов. Пошуки оптимальних шляхів вирішення цього питання, ще в 1960-70-х рр. викликали появу *сугестивного методу*, який коротко розглянуто вище. Сугестія використовується як засіб активізації резервних психічних можливостей у навчальному процесі, зокрема при навчанні іноземних мов.

Ідеї Г. Лозанова виявилися відправним пунктом для побудови низки методичних систем інтенсивного навчання іноземних мов. Спочатку модель інтенсивного навчання розроблялася для застосування дорослого контингенту учнів в умовах короткострокових курсів, але надалі досвід успішної реалізації інтенсивного методу навчання і в інших умовах був позитивним.

У даний час інтенсивне навчання іноземних мов реалізується в різних методичних системах, що розвиваються, знов створюються і діють. Це обумовлено різноманіттям конкретних цілей навчання іноземної мови різного контингенту, а також різноманіттям умов.

Діяльна методика навчання англійської мови має у своїй основі діяльну концепцію навчання, представлену теорією поетапного формування розумових дій. Спираючись на цю теорію, впродовж декількох років велася розробка технології навчання, яку потім назвали *діяльною методикою*. Робота велася під керівництвом професора П. Гальперіна і доцента І. Ільєсова. По суті, діяльна методика співвідноситься з діяльним підходом, в основі якого лежить ідея про активність об'єкта, що пізнає, про навчання як активну, свідому, творчу діяльність. Дана методика припускає навчання спілкуванню в єдності всіх його функцій: регулятивної, пізнавальної, ціннісно орієнтаційної, етичної. Вона може використовуватися як у роботі з дорослим контингентом, так і в середній школі.

У 1980-ті рр. з'явився так званий *комунікативний метод*, основна мета якого – навчити людину спілкуватись, зробити так, щоб її мова була зрозумілою для співбесідника. Відповідно до цієї методики, досягнути цього ефекту можливо, якщо навчання людини відбуватиметься в так званих “природних умовах”. Сучасний комунікативний метод є поєднанням багатьох способів навчання іноземної мови і знаходиться на верхівці еволюційної піраміди різноманітних освітніх методик.

Під комунікативністю чи комунікативною направленістю розуміють направленість на співрозмовника, оптимальність навчання з точки зору ефективності впливу на іншого. Комунікативність – підхід, який забезпечує саме такий вплив. Цей підхід безпосередньо “замкнутий” на побудові і діяльності, і не дарма в теперішній методиці вживається термін “комунікативно-діяльнісний” підхід.

Мова під час комунікативного підходу, в першу чергу, – знаряддя ділової мови, “мова тільки для спеціальних цілей” [3].

Мовленнєва функціональна система, яка забезпечує комунікацію, тобто спілкування, має складний, системний характер і заключає в собі цілий ряд ланок: мотив, задум, внутрішню програму тощо. Ще однією умовою комунікативності є наявність чи відсутність у тих, хто навчається, мотиву для здійснення мовленнєвої діяльності на іноземній мові. Важливою умовою ефективності діяльності є наявність і мотиву, і предмету діяльності, їх

співпадіння. Якщо вести мову про справжню комунікативність, насамперед потрібно вирішити проблему, щоб визвати в тих, хто навчається, природну потребу у спілкуванні на іноземній мові на практичному занятті.

На сучасному етапі найбільше поширення у викладанні іноземних мов отримав комунікативний підхід, тому необхідно розглянути основні його принципи, а саме:

- ті, хто навчається, вивчають мову і починають володіти нею, спілкуючись на цій мові;
- мова є функціональним засобом реалізації мовленнєвих навичок того, хто говорить (пише);
- в центрі уваги – особистість учня;
- оволодіння мовою повинно проходити в ході творчої діяльності, яка стимулює пізнавальну активність учнів;
- курс навчання мові повинен бути зорієнтований на задоволення мовленнєвих потреб певної категорії тих, що навчаються [4].

Комунікативна активність – це участь усіх, хто навчається, в навчальній діяльності. Важливо, щоб уся ця діяльність наближалась до безпосереднього спілкування. Групова взаємодія тих, хто навчається, направлена на вирішення цієї проблеми, в якій кожен учень вбачає свій внесок, стимулює його активність, спонукає до створення атмосфери взаєморозуміння кожного в результаті діяльності. У такому випадку необхідні творчі види робіт, які вимагають спільного пошуку вирішення проблем. І тут можна говорити про проведення комунікативних заходів на заняттях з іноземної мови зі слухачами та студентами, а саме: діалогів, полілогів, різноманітних проектів, круглих столів та, у масштабі навчального закладу, конференцій з проблематики державного управління та місцевого самоврядування з метою покращення володіння іноземною мовою. Планування курсу з вивчення іноземної мови включає необхідність вибору методу навчання. На сьогодні у практиці навчання іноземних мов у ВНЗ є також поширеним *когнітивно-комунікативний метод* навчання іноземній мові, тому що суто комунікативно-діяльнісна методика навчання, на жаль, також не завжди дає вагомі позитивні результати. Слухачі та студенти на початковому етапі навчання іноземної мови мають занижений рівень розвитку слухового диференційного відчуття, що порушує сприйняття звукового образу слів. Половина студентів не вміє прогнозувати лексичний матеріал під час побудови власних висловлювань, не вміє асоціювати словесні пари тематично пов'язаних слів, вірно кодувати та декодувати словниковий матеріал. Це призводить до невміння відображати потрібну кількість фактів, висловлюватися логічно та грамотно, спонтанно підтримувати розмову або вести дискусію. Саме *когнітивний підхід* у навчанні зможе зробити комунікативну методику більш динамічною та надасть новий імпульс для поновлення методичної думки. Проблемою когнітивного підходу в навчанні іноземної мови займалися багато методистів і лінгвістів.

Сучасні модифікації комунікативного підходу до навчання іноземних мов одержали найбільш послідовне теоретичне обґрунтування в лінгводидактичній

комунікативно-когнітивній парадигмі. У теперішній час відбувається подальша теоретична розробка і практична реалізація когнітивно-комунікативно підходу до навчання професійно орієнтованої іноземної мови в моделях навчання різних видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, писемного та усного мовлення. У процесі становлення перебуває й система часткових методичних принципів комунікативного підходу, так само як і трактування в рамках підходу загальнодидактичних та лінгводидактичних принципів. Отже, більш ґрунтовне дослідження класичних і сучасних принципів та підходів комунікативного методу викладання іноземної мови державним службовцям буде подальшою метою нашої роботи.

Література:

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Ідеальність / А. О. Гін. – Луганськ : Навчальна книга, 2004. – 275 с.
2. Жилкіна Д. Н. Рішення комунікативних проблем в процесі навчання іноземним мовам / Д. Н. Жилкіна. – ІМШ. – 1992. – № 1.
3. Коростильов В. С. Комунікативність і псевдокомунікативність / В. С. Коростильов. – ІМШ. – 1991. – № 5.
4. Леонт'єв А. А. Комунікативність: прийшов її час / А. А. Леонт'єв. – ІМШ. – 1991. – № 5.
5. Прокоф'єв В. Л. Наглядність як засіб створення комунікативної мотивації при навчанні іншомовному спілкуванню / В. Л. Прокоф'єв. – ІМШ. – 1990. – № 5.

Надійшла до редколегії 05.12.2011 р.

УДК 35.08

Б. Г. САВЧЕНКО

ОРГАНІЗАТОРСЬКІ ЗДІБНОСТІ КЕРІВНИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Визначено основні складові організаторських здібностей керівника державного управління за результатами соціологічного дослідження.

Ключові слова: керівник, організаторські здібності, особиста організованість, цілеспрямованість, відповідальність.

According to the results of sociological research the main components of public administration manager organizational skills are defined in the article

Key words: manager, organizational skills, personal good organization purposefulness.

Управлінська діяльність, як і інші види праці, характеризуються різним рівнем її якісних параметрів, які виконуються з більшою або меншою